

Tomasz Rozkrut

Kanonistyka drugiej połowy XX wieku

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 40/1-2, 313-318

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kanonistyka drugiej połowy XX wieku.

Kanonistyka w drugiej połowie dwudziestego wieku to temat międzynarodowego sympozjum prawniczego zorganizowanego w Rzymie w dniach od 13 do 16 listopada 1996¹. Zostało ono zorganizowane przez trzy uczelnie; Papieskie *Ateneum* św. Krzyża oraz rzymskie Uniwersytety: *La Sapienza* oraz *Tor Vergata*, pod opieką *Consociatio Internationalis Studio Iuris Canonici Promovendo* oraz pod protektoratem Fakultetu Teologicznego z Lugano (Szwajcaria) założonego w 1992 przez ks. bp. E. Corecco.

Konsekwentnie też prace sympozjum odbyły się w trzech odrębnych miejsca Wiecznego Miasta, to jest w siedzibach organizatorów.

Uroczystego otwarcia imprezy, po południu 13 listopada w *Aula Magna* Uniwersytetu *La Sapienza* dokonał jego Rektor prof. G. T e c c e, który serdecznie powitał ponad dwustu zgromadzonych uczestników sympozjum, reprezentujących czterdzieści dwie uczelnie cywilne i kościelne z dziesięciu krajów Europy oraz obu Ameryk. Ponadto głos wprowadzający do sympozjum a zarazem powitania wygłosili prof. C. Angelici – Dziekan Wydziału Prawa na Uniwersytecie *La Sapienza* oraz prof. F. F i n o c c h i a r o – Dyrektor Instytutu Prawa Publicznego tego Uniwersytetu a także ks. prof. J. I. A r r i e t a – Dziekan Fakultetu Prawa Kanonicznego na Papieskim *Ateneum* św. Krzyża.

W ten sposób uczestnicy zostali wprowadzeni w pierwszy dzień sympozjum, któremu przewodniczył prof. G. F e l i c i a n i z Uniwersytetu Katolickiego w Mediolanie – od ubiegłego roku Przewodniczący *Consociatio Internationalis Studio Iuris Canonici Promovendo*, który krótko przypomniał sylwetki znanych prawników– kanonistów i w ten sposób zrobił wstęp do dwóch referatów, które zostały wygłoszone przez prof. C. M i r a b e l l i – sędzię włoskiego Trybunału Konstytucyjnego na temat: *Profil ludzki i osobowość naukowa P. A. D'Avack i P. Gismondi* oraz przez prof. A. de la H e r a z Uniwersytetu *Complutense* z Madrytu na temat: *Profil ludzki i osobowość naukowa P. Lombardia i E. Corecco*.

Warto przypomnieć, że prof. D'Avack zajmował kiedyś stanowisko rektora Uniwersytetu *La Sapienza* oraz był pierwszym przewodniczącym

¹ *La Scienza Canonistica nella seconda metà del'900*. Fondamenti, metodi, prospettive in D'Avack–Lombardia–Gismondi– Corecco. Convegno internazionale di studi organizzato da Università degli Studi di Roma „La sapienza”, Università degli studi di Roma „Tor Vergata”, Pontificio Ateneo della Santa Croce.

Consociatio Internationalis Studio Iuris Canonici Promovendo, a z kolei prof. G i s m o n d i to twórca i pierwszy rektor drugiego rzymskiego Uniwersytetu jakim jest *Tor Vergata*. Referaty często przechodziły w formę osobistych wspomnień lub refleksji na temat postaw i rozwiązań metodyczno-naukowych odeszłych już Mistrzów. Zasłyneli oni, między innymi, jako twórcy nowego rozumienia kanonistyki; P. L o m b a r d í a twierdził, że ma ona przede wszystkim analizować wymiar sprawiedliwości w strukturach Kościoła, natomiast E. C o r e c c o postrzegał ją bardziej jako *ordinatio fidei*.

Ponadto Biskupa Lugano wspomniano jako gorliwego pasterza a jego bogata osobowość, na długo przed jego śmiercią, budziła uznanie ze strony środowisk kościelnych i władz cywilnych, czemu dało wyraz międzynarodowe sympozjum na temat jego zasług dla współczesnej kanonistyki. Zostało ono zorganizowane w Lugano kilka miesięcy przed jego śmiercią, na którym ciężko już choremu Nauczycielowi jego uczniowie wręczyli tom zatytułowane *Ordinatio fidei* zbierający pisma E. C o r e c c o².

Uroczysty *Buffet* wydany przez Rektora Uniwersytetu *La Sapienza* zakończył ten wprowadzający a zarazem pierwszy dzień sympozjum dając okazję jego uczestnikom do osobistych spotkań i rozmów, które jak zwykle są bardzo cenione i lubiane na wszystkich sympozjach.

Gospodarzem drugiego dnia sympozjum był Uniwersytet *Tor Vergata*. Spotkanie rozpoczął Rektor Uniwersytetu prof. A. F i n a z z i A g r ò, po nim powitania i przemówienia okolicznościowe wygłosili prof. F. C h i o m e n t i – Dziekan Wydziału Prawa na *Tor Vergata* oraz prof. A. L o b a t o – Rektor Fakultetu Teologicznego w Lugano.

Spotkaniu przedpołudniowemu przewodniczył ks. abp. J. H e r r a n z – Przewodniczący Papieskiej Rady do Spraw Interpretacji Tekstów Prawnych, który swoimi refleksjami wprowadził do dyskusji, określanej mianem przy okrągłym stole a zatytułowanej: *Fundamenty, metody i perspektywy kanonistyki w myśli P. D'Avack, P. Lombardia, P. Gismondi, E. Corecco*.

Po krótkich referatach – wygłoszonych przez ks. abp. A. M. R o u c o V a r e l a z Madrytu, Viceprzewodniczącego *Consociatio* prof. P. J. V i l a d r i c h, prof. L. de L u c a z *La Sapienza* oraz prof. F. O n i d a z Florencji – prof. Mirabelli zaprezentował tom obejmujący Akta IX Międzynarodowego Kongresu Prawa Kanonicznego na temat wolności religijnej odbytego w C. de Mexico w dniach 21–25 września 1995 r.

Następnie problematyka sympozjum została podzielona na dwa bloki tematyczne: źródła i doświadczenia w systemie kanonicznym oraz drugi poświęcony został tematyce osoby we współczesnej kanonistyce.

² *Antropologia, fede e diritto ecclesiale*. Atti del Simposio Internazionale sugli studi canonistici di Eugenio Corecco (Lugano, 12 novembre 1994) a cura di Libero Gerosa. Milano 1995.

Dwa referaty z pierwszej tematyki zostały wygłoszone podczas spotkania popołudniowego na *Tor Vergata* a składały się na nie referat ks. prof. R. Sobañskiego z ATK zatytułowany *Niezmiennność a historyczność prawa kościelnego: prawo Boże a prawo ludzkie* oraz referat prof. J. M. González del Valle z Uniwersytetu z Oviedo (Hiszpania) zatytułowany: *Doktryna, prawoznawstwo i procedura w tworzeniu systemu kanonicznego*.

Na wstępie swojego wystąpienia Prelegent z Polski zaznaczył, że już 25 lat temu dostrzeżono problem relacji prawa Bożego i prawa kościelnego jako swoiste „pole nie uprawiane”, a z drugiej strony kanonistyka w tym okresie nie była przygotowana aby rozważać to zagadnienie w sposób fundamentalny. Zaraz jednak mocno podkreślił, że fakt ten pobudził wielu kanonistów do pracy przynosząc szybko obfitość literatury na ten temat. Zdaniem ks. prof. Sobañskiego wpłynęły na ten rozwój, i w pewnym sensie go stymulowały, badania prowadzone ze strony protestanckiej teologii prawa, rozwój eklezjologii – specjalnie po Soborze Watykańskim II – oraz rozpoczęta reforma prawa kanonicznego. Ponadto projekt *Lex Ecclesiae Fundamentalis*, i wywołana dyskusja, dopomogły w zrozumieniu problemu stałości i zmienności prawa.

Autor przypomniał, że w prawie kościelnym, które pozostaje przedmiotem kanonistyki, znajdujemy instytucje i normy bezpośrednio określone przez prawo Boże lub też wynikające z niego, jak również i takie instytucje i normy, których pochodzenie nie zostało określone, ale którym doktryna przypisuje takie pochodzenie. W zasadniczej części wystąpienia znajdujemy problem określenia tego co stanowi *ius divinum*, w szczególności Ks. Profesor starał się skoncentrować nad problemem „boskości” prawa Bożego a z drugiej strony również jego „prawności”. W tym kontekście podejmuje problem roli prawodawcy kościelnego, co nie oznacza, że Kościół tworzy prawo Boże lub to, że ono stawałoby się prawem wyłącznie poprzez proces formalizacji z strony ostatniego. Następnie przeszedł do problemu, który stanowi tytuł referatu: niezmiennność a historyczność prawa gdzie wyjaśnia iż historyczność nie oznacza, że prawo Boże pozostając jako podmiot historii adoptuje swoje normy do konkretnej sytuacji ale oznacza wręcz przeciwnie prawo, „które żyje w historii”, to jest oznacza prawo dla ludzkości w czasie i przestrzeni, w sytuacjach zmiennych i zdarzeniach losu wyłącznie dlatego, że prawo Boże jest „na zawsze”. W podsumowaniu usłyszeliśmy stwierdzenie, że analiza prawa Bożego nie może w doktrynie zagubić swojego *proprium*, ale musi ono zostać należycie wyrażone i w tym trzeba dostrzec „napięcie” pomiędzy jego historycznością a niezmiennością.

Drugi referat tego wieczoru trzeba widzieć poprzez problematykę kan. 19 KPK Jana Pawła II, tj. poprzez problem w jaki sposób zastępować w praktyce luki prawne, szczególnie kiedy sędzia, poprzez swoje sentencje, musi aplikować prawo do przypadku konkretnego i napotyka taką trudność. Autor odwołuje się do praktyki w tej materii zawartej w hiszpańskim

Kodeksie Cywilnym i w ten sposób porusza problem przeniesienia pojęć i kryteriów prawa świeckiego do prawa kanonicznego i jak sam zaznaczył nie jest temu przeciwny chociaż przypomniał, że sam E. Corecco widział tę praktykę negatywnie.

Autor przedstawia różne przykłady w tej materii takie jak analogia prawa, zwyczaj, odwołuje się do praktyki sądowniczej szczególnie tej zawartej w sentencjach Roty Rzymskiej i podejmuje w ten sposób problem prawidłowej interpretacji prawa. Przy okazji zauważa, że w ten sposób kościelny zbiór orzeczeń sądowych ma charakter prawotwórczy podobnie jak to występuje w systemie prawnym państw anglosaskich.

Na końcu referatu swoje spostrzeżenia zbiera w 8 punktach stwierdzając, że zawartość kan. 19 nie pochodzi z tradycji kanonicznej ale raczej jest powtarzaniem stylu właściwego kodeksom cywilnym, gdzie ten przepis ma funkcję unikania i zapobiegania takim sytuacjom, w których sędziowie uchylaliby się od wydawania sentencji w momencie napotkania luki prawnej.

Kolejny dzień sympozjum, już trzeci, gościł w murach Papieskiego *Ateneum* św. Krzyża, gdzie uczestników powitał jego Rektor ks. prof. Ll. Clavel.

W pierwszym referacie ks. prof. J. O t a d u y z Uniwersytetu Navarra w Pamplonie na temat *Wspólnota jako źródło prawa* analizował, na jego początku, przesłanki eklezjologiczne i socjologiczne wspólnoty zdolnej do wprowadzenia zwyczaju a w szczególności takie tematy jak: tradycja, zdolność do jej przejęcie i realizacji, kościelna działalność Ducha św. podkreślana szczególnie przez tradycję wschodnią, charyzmaty, *sensus fidei*, *communio i munera Christi*. Zwyczaj, będąc naturalnie dla dobra wspólnoty, poprzez interwencję ze strony prawodawcy często zostaje formalnie potwierdzony prawem – stwierdził w końcowej części swojego wystąpienia Ks. Profesor z Hiszpanii.

Następnie ks. prof. P. V a l d r i n i – Rektor *Institut Catholique* z Paryża – w referacie *Jedność i wielorodność systemu kościelnego: prawo uniwersalne i prawo partykularne* podjął problematykę relacji pomiędzy uniwersalnym i partykularnym wymiarem prawa kościelnego analizując takie zagadnienia jak wielość prawodawców w Kościele, mnogość wspólnot i jedność prawa oraz mechanizmy chroniące tę jedność.

Posiedzenie popołudniowe, któremu przewodniczył Rektor Papieskiego Uniwersytetu Laterańskiego ks. bp. A. S c o l a, to już realizacja drugiego tematu sympozjum poświęconemu osobie w doświadczeniu kanonicznym.

Ks. prof. C. J. E r r a z u r i z z Papieskiego *Ateneum* św. Krzyża w bardzo obszernym referacie podjął tematykę *Osoba w systemie kanonicznym: relacja pomiędzy osobą a prawem w Kościele*.

Temat ten tak bardzo szeroki wymagał precyzyjnych wyborów ze strony autora w jego realizowaniu, tym bardziej iż zagadnienie relacji osoba – prawo

było w centrum uwagi wielu kanonistów drugiej połowy XX wieku, szczególnie w tym co dotyczy roli osoby w relacji do specyficznych wymogów Kościoła i jego prawa. Autor odwołuje się do wysiłków jakie w tej materii podjęli P. Lombardi i E. Corecco aby w ten sposób jak najpoprawniej ukazać relacje pomiędzy osobą a prawem w Kościele. Prelegent starał się wykazać, w oparciu o teksty magisterium Kościoła, że kanonistyka współczesna musi przede wszystkim stawiać w centrum swoich rozważań osobę ludzką.

Z kolei prof. G. Lo Cascio z Uniwersytetu *La Sapienza*, w krótkim ale precyzyjnym wystąpieniu, na temat: *Wymiar wspólnotowy osoby oraz fenomen wspólnotowy w życiu Kościoła* zwrócił uwagę na eklezyjalną wartość i wymowę stowarzyszeń katolickich.

Ostatni dzień sympozjum ubogaciła relacja ks. prof. P. Erdő z Uniwersytetu Katolickiego w Budapeszcie na temat: *Uczestnictwo synodalne w kierowaniu Kościołem*. Na początku Ks. Profesor wyjaśnił na czym polega synodalne kierowanie Kościołem, odwołując się przy tym do myśli współczesnych kanonistów, w tym również do E. Corecco. Następnie przeanalizował synodalne organy władzy kościelnej, zarówno w kodeksie łacińskim jak również i wschodnim, konkludując swoje wystąpienie w podaniu kilku zasad odnośnie natury i funkcjonowania struktur synodalnych Kościoła.

Wymienione wyżej referaty, chociaż były zasadniczym nurtem sympozjum to jednak nie jedynym, i zostały uzupełnione poprzez krótkie relacje, w sumie blisko sześćdziesiąt wygłoszonych w małych grupach tematycznych, które były poświęcone różnej tematyce. Większość z nich dotyczyła jednak myśli odeszłych już Mistrzów, które można następująco uporządkować:

Odnosnie P. D'Avack: Wkład P. D'Avack na określenie koncepcji *defectus discretionis iudicii*, Rola studiów prawa kanonicznego na Papieskim Uniwersytecie Laterańskim w formacji P. D'Avack, *Prawo kanoniczne na wydziałach prawa cywilnego według D'Avack i Lombardia*.

P. Gismondi: *Pozycja prawna niekatolików w prawie kościelnym w myśli Pietro Gismondi, Gwarancja praw fundamentalnych osoby w myśli naukowej P. Gismondi*.

P. Lombardi: *Wolność religijna w pismach P. Lombardia, Prof. Pedro Lombardia a projekt lex fundamentalis, Wkład P. Lombardia na teorię aktów administracyjnych, Pojęcie praw i obowiązków wiernych w myśli P. Lombardia*.

E. Corecco: *E. Corecco i druga kodyfikacja prawa kanonicznego, Fides et communio – Wymiar kościelny osoby w listach pasterskich i w listach od Synodu biskupa Lugano E. Corecco, Konieczność metody teologicznej w kanonistyce w myśli E. Corecco, „Communio” prezbiterów w myśli E. Corecco, Refleksje kanoniczne na temat nierozdzielności w małżeństwie kontraktu od sakramentu w myśli E. Corecco, Władza a odpowiedzialność w studiach*

E. Corecco, Prawo do zrzeczenia jako prawo fundamentalne wiernych w myśli P. Lombardía i E. Corecco.

Symposium podsumował Rektor Papieskiego *Ateneum* św. Krzyża, który życzył aby pozostało ono jako swoista *trampolina*, zapewniająca dobre odbicie do podobnych imprez.

Na pewno organizacja symposium przez trzy różne podmioty jest sama w sobie nie tylko interesująca ale potwierdza istniejącą od lat konieczność współpracy pomiędzy prawem cywilnym i kościelnym, co starali się realizować odeszli już Mistrzowie w drugiej połowie XX wieku, która to epoka na pewno nie należała do najłatwiejszych w kanonistyce.

Mając już perspektywę całego symposium nie można w tym krótkim sprawozdaniu pominąć celebrację Mszy św. żałobnej w Bazylice św. Apolinarego pod przewodnictwem ks. kardynała G. A g u s t o n i – prefekta Sygnatury Apostolskiej oraz o zwiedzaniu z przewodnikiem, sobotnim popołudniem 16 listopada, wyłącznie przez uczestników symposium a więc w atmosferze bardzo kameralnej Kaplicy Sykstyńskiej, co było dla wszystkich wielkim przeżyciem, ubogaciło jeszcze bardziej symposium i na pewno dopomoże, że na długo pozostanie ono w ich pamięci.

Zapowiedź publikacji wygłoszonych referatów powinna dopomóc jego uczestnikom w powróceniu do tych pięknych i bogatych intelektualnych i duchowych przeżyć, a innym przedstawić wielkość odeszłych już postaci, które nie tylko z wdzięcznością zostały przypomniane ale przede wszystkim żyją w doktrynie kanonicznej, której celem jest troska o człowieka i jego zbawienie.

Symposium zakończyło tradycyjne w Rzymie *arrivederci*.

Ks. Tomasz Rozkrut